

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir gift." – Rabi Sacks

Ekev

Uygarlıklar Neden Çöker?

Özgür bir toplumun idame edilmesinin önündeki en gerçek ve zorlu sınav nedir? Ekev peraşasında Moşe, büyük sürprizini açıklamaktadır. Sözleri şöyledir:

Çok dikkatli ol! Sakın Tanrı'n A-Şem'i unutma... Yiyip doycak, iyi evler inşa edip oturacaksın. Sığırın ve davarın artacak, gümüşün ve altının çoğalacak. Sana ait her şey çoğalacak. [Bunlar olduğunda] Kalbin kibirlenip de seni Mısır'dan, köle evinden çıkaran Tanrı'n A-Şem'i unutma!... [Bolluğa eriştiğinde] içinden "Bana bu serveti kuvvetim ve kol gücüm sağladı" deme!... Ve eğer Tanrı'n A-Şem'i tamamen unutursan... size bugün tanıklık ediyorum ki kesin olarak yok olacaksınız.

Devarim 8:11-19

Moşe'nin yeni nesle söylemekte olduğu şey şuydu: Siz asıl sınavın çölde kırk yıl dolaşmak olduğunu ve ülkeyi bir kez ele geçirip oraya yerleştiğiniz zaman bütün sorunlarınızın sona ereceğini düşündünüz. Doğrusu şu ki, gerçek sınav asıl o zaman başlayacak. Tam da tüm fiziksel ihtiyaçlarınız karşılandığı zaman – bir ülkeniz, egemenliğiniz, bereketli

hasatlarınız ve güvenli evleriniz olduğu zaman – manevi sınavınız başlayacak.

Gerçek sınav yoksulluk değil, varsıllıktır, güvensizlik değil güvendir, kölelik değil özgürlüktür. Moşe, tarihte ilk kez olmak üzere, tarihin bir kanununa işaret etmekteydi. Asırlar sonrasında aynısı 14. yüzyılın büyük İslami düşünürü İbn Haldun (1332-1406), İtalyan siyaset filozofu Giambattista Vico (1668-1744) ve en yakın dönemde Harvard tarihçisi Niall Ferguson tarafından telaffuz edilmiştir. Moşe, uygarlıkların gerileme ve çöküşünün bir anlatımını sunmaktaydı.

İbn Haldun benzer bir tez öne sürmüştür: Bir uygarlık büyük hale geldiği zaman, elit tabakası lüks ve konfora alışır ve halkın geneli, İbn Haldun'un asabiyye adını verdiği sosyal dayanışmalarını kaybeder. Bunun ardından halk, kendisinden daha az uygar, ama birbirine daha bağlı ve daha azimli bir fatih düşmanın avı haline gelir.

Vico da benzeri bir döngüyü tarif etmiştir:

"İnsanlar öncelikle neyin gerekli olduğunu duyumsarlar,

ardından neyin kullanışlı olduğunu dikkate alırlar, sonrasında konfora ilgi gösterirler, daha sonra zevklerin keyfini çıkarırlar, kısa süre içinde lüks içinde sefahate düşerler ve nihayet çıldırarak mal varlıklarını çarçur ederler.”

Bertrand Russell bunu, *History of Western Philosophy* (Batı Felsefesinin Tarihi) adlı eserinin önsözünde güçlü bir şekilde ifade etmiştir. Russell uygarlığın iki büyük doruğuna, antik Yunan’da ve Rönesans İtalya’sında erişildiği görüşündeydi. Ama onların sonunu getiren tohumların tam da onları büyük yapan niteliklerin içinde bulunduğunu görebilecek kadar dürüsttü:

Yunanistan’ın büyük çağında meydana gelenler, Rönesans İtalya’sında da bir kez daha meydana gelmiştir: geleneksel ahlaki sınırlamalar ortadan kaybolmuştur, çünkü bunlar batıl inançla bağlantılı şeyler olarak görülmekteydiler. Kösteklerden özgür kalmak bireyleri enerjik ve yaratıcı hale getirmiş, ender bir dahiler floresanı üretmişti, ama ahlaki çöküşün kaçınılmaz sonucu olan anarşi ve ihanet, İtalyanları kolektif anlamda acizleştirmiş ve onlar da, tıpkı Yunanlar gibi, kendilerinden daha az uygarlaşmış, ama sosyal dayanışmadan o kadar da yoksun olmayan ulusların egemenliği altında düşmüşlerdir.

Niall Ferguson, *Civilisation: the West and the Rest* [Uygarlık: Batı ve Ötekiler] (2011) adlı kitabında, Batının, baskın bir konuma yükselmesini “gözde uygulamalar” olarak adlandırdığı altı olguya bağlar: rekabet,

bilim, demokrasi, tıp, tüketicilik ve Protestan iş ahlakı. Günümüzde ise Batı kendisine olan inancını kaybetmektedir ve başkaları tarafından mağlup edilme tehlikesi altındadır.

Tüm bunlar ilk kez Moşe tarafından dile getirilmişti ve Devarim kitabının merkezi bir argümanını teşkil etmektedir. Şayet - demektir Moşe, yeni nesle - ülkeyi ve tadını çıkarmakta olduğunuz özgürlüğü kendiniz kazandığınızı varsayarsanız, kayıtsız ve halinizden memnun hale gelirsiniz. Bu, herhangi bir uygarlığın sonunun başlangıcıdır. Önceki bir kısımda Moşe *venoşantem*, yani “yıllanacaksınız” veya “eskiyeceksiniz” (Devarim 4:25) şeklinde bir sözcük kullanmıştı. Başka bir deyişle: özgürlüğü savunmak üzere gereken fedakârlıkları yapacak ahlaki ve zihinsel enerjiniz artık olmayacak.

Eşitsizlikler artacak. Zenginler kendi rahatlarına düşkün olacaklar. Fakirler kendilerini dışlanmış hissedecekler. Sosyal bölünmeler, kızgınlıklar ve adaletsizlikler olacak. Toplum artık kaynaşmayacak. İnsanlar birbirlerine kolektif bir sorumluluk bağıyla bağlı oldukları hissini taşımayacaklar. Bireycilik üstün gelecek. Güven azalacak. Sosyal sermaye yıpranacak.

Bu, er ya da geç, ne kadar büyük olursa olsun her uygarlığın başına gelmiştir. Etrafları büyük imparatorluklarla çevrili küçük bir halk olan Bene Yisrael için bunun sonuçları felaket olacaktı. Moşe’nin kitabın sonlarına doğru, halkın manevi yön duygusunu kaybetmesi halinde onlara musallat olacak olan lanetlerin uzun anlatımında açıkça ifade ettiği gibi, Yisrael kendisini yenilmiş ve yıkılmış halde bulacaktı.

Devarim kitabının son derece önemli projesini ancak bu geri plan üzerinde anlayabiliriz: *Uygarlıkların normal gelişim ve gerileme kanunlarına üstün gelmeye kabil bir toplumun yaratılması*. Bu parmak ısırtan bir fikirdir.

Bu nasıl yapılacaktır? Her kişinin, toplumun bütünü uğruna sorumluluk taşıması ve paylaşmasıyla. Her bireyin, halkının tarihini bilmesiyle. Her bireyin, herkesi yöneten kanunları öğrenmesi ve anlamasıyla. Bunları çocuklarına, onların da kendi kimlikleri hakkında bilgili ve uzman hale gelecekleri şekilde öğretmekle.

Kural 1: Nereden geldiğini asla unutma.

Ardından, mahkemeler kurmak ve hukukun üstünlüğünü ve adaletin uygulanmasını tesis etmek suretiyle özgürlüğü devamlı kılarak. Fakirlere ilgi gösterip ihtiyaçlarını karşılayarak. Herkesin saygınlığının temel gerekliliklerine sahip olmasını temin ederek. Yalnız insanları halkın kutlamalarına dâhil ederek. Antlaşmayı bir ritüel şeklinde her gün, her hafta, her yıl hatırlayarak ve yedi yılda bir onu ulusal bir toplantıda yenileyerek. Her zaman halka kaderini hatırlatacak ve iktidardaki yozlaşmaları ifşa edecek Peygamberlerin varlığından emin olarak.

Kural 2: Kuruluş ilke ve ideallerinden asla uzaklaşma.

Her şeyin üzerinde, bu, *bizden daha büyük bir gücü tanımakla* başarılır. Moşe'nin en ısrarcı olduğu nokta budur. Toplamlar, kendilerinden üstün bir güce olan inançlarını kaybettikleri zaman eskimeye başlarlar. Bunun ardından objektif bir ahlaki düzene olan inançlarını kaybederler ve sonunda

kendilerine olan inançlarını kaybederek sona ererler.

Kural 3: Bir toplum, inancı kadar güçlüdür.

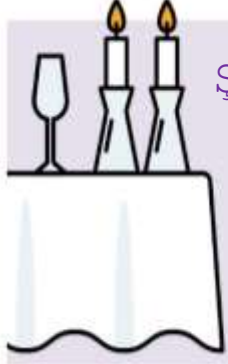
Bizi kendimizinkiler kadar başkalarının ihtiyaçlarını da onurlandırmaya yalnızca Tanrı'ya yönelik inanç sevk edebilir. Bizi, görecektik kadar yaşayamayacağımız bir geleceğin yararına hareket etmek üzere yalnızca Tanrı'ya yönelik inanç motive edebilir. Bizi, yanlış davrandığımızı başka hiçbir insanın hiçbir zaman keşfedemeyeceğine inandığımız zaman bunu yapmaktan yalnızca Tanrı'ya yönelik inanç alıkoyabilir. Bize, başarının getirdiği kibri ve Paul Kennedy'nin *The Rise and Fall of the Great Powers* [Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri] (1987) adlı kitabında öne sürdüğü üzere askeri kabiliyetin ötesini zorlayarak ulusal mağlubiyete yol açan aşırı özgüveni yenme gücüne sahip tek şey olan alçakgönüllülüğü yalnızca Tanrı'ya yönelik inanç verebilir.

Kitabı *Civilisation*'un sonlarına doğru, Niall Ferguson, Çin Sosyal Bilimler Akademisi'nin bir üyesinin sözlerini aktarır. Bu üye, 17. yüzyıla kadar Çin'in gerisinde kalmış olan Avrupa'nın nasıl olup da onu geçerek önem ve baskınlık düzeyine yükselebildiğini keşfetmekle görevlendirilmiş bir ekibe mensuptu.

Başta, demişti Çinli üye, belirleyici etkenin silahlarınız olduğunu düşündük. Bizim sahip olduklarımızdan daha iyi silahlarınız vardı. Sonra daha derinlere indik ve farkı, siyasi sisteminizin yaratmış olabileceğini düşündük. Ama daha derin bir araştırma yaptığımızda, belirleyici etkenin ekonomik sisteminiz olduğu sonucuna vardık.

Ama son 20 yıldır, asıl etkenin gerçekte inancınız olduğunu anladık. Önce kapitalizmin sonra da demokratik siyasetin ortaya çıkmasını mümkün kılan, Avrupa'daki sosyal ve kültürel yaşamın (Judeo-Hristiyan) temeliydi.

Bir toplumu gerileme ve düşüşten sadece inanç kurtarabilir. Bu, Moşe'nin en büyük öngörülerinden biriydi ve doğruluğunu hiçbir zaman kaybetmemiştir.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Sizce Moşe neden, varıllık ve güvenin, yoksulluk ve güvensizlikten daha zorlu sınavlar olduğuna inanıyordu?
2. Nereden geldiğimizi unutmamak, özgür ve adil bir toplumu idame ettirmemize nasıl yardım edebilir?
3. Sizce inanç bir toplumu güçlü ve birlik halinde tutmakta nasıl bir rol oynar?